

Πανελλήνιες Εξετάσεις Ημερήσιων Γενικών Λυκείων
Εξεταζόμενο Μάθημα: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Ημερομηνία: Τρίτη 4 Ιουνίου 2024

Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

A1.

1. Λάθος: «ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίους»
2. Σωστό: «ὥσπερ ἀγέλης συννόμου νόμῳ κοινῶ συντρεφομένης»
3. Λάθος: «Οὐ γὰρ, ὡς Ἀριστοτέλης συνεβούλευεν αὐτῷ,... πολέμων πολλῶν καὶ φυγῶν ἐνέπλησε»
4. Σωστό: «οὓς τῷ λόγῳ μὴ συνῆγε τοῖς ὅπλοις βιαζόμενος»
5. Λάθος: «προσέταξεν ἠγεῖσθαι πάντας, ... ἄλλοφύλους δὲ τοὺς πονηροὺς»

B1.

Ο Πλούταρχος στο έργο του Περί Αλεξάνδρου τύχης και αρετῆς αναφέρεται στην ιδανική πολιτεία του Στωϊκού Ζήνωνα, η οποία αποβλέπει στην ἄρση των γεωγραφικῶν και εθνικῶν περιορισμῶν και την υιοθέτηση ενός κοινού τρόπου ζωῆς για ὅλους τους ανθρώπους, με σκοπὸ τη δημιουργία μιας εὐνομης πολιτείας. Η πραγμάτωση της ιδανικῆς πολιτείας του Ζήνωνα ἐγίνε ἀπὸ τον Αλέξανδρο, τον οποίο χαρακτηρίζει ως κοινὸ διοικητὴ και ἀρμοστή ὅλων, σταλμένο ἀπὸ τον θεὸ («ἀλλὰ κοινὸς ἦκειν θεόθεν ἀρμοστής καὶ διαλλακτῆς τῶν ὄλων νομίζων»). Ο Αλέξανδρος παρουσιάζει τη θεϊκὴ ἀποστολή του που υπαγορεύει την πολιτικὴ συναίνεσης και συγκερασμοῦ. Η ἀνάμιξη των τρόπων ζωῆς παρομοιάζεται με μια κούπα φιλίας («ὥσπερ ἐν κρατῆρι φιλοτησίῳ μίξας τοὺς βίους και τὰ ἤθη»), και ἀφορὰ τον τρόπο ζωῆς, τὰ ἤθη, τους γάμους και της συνήθειας, ἐνῶ ἐπεκτείνεται στις νέες ἀντιλήψεις που οφείλουν να υιοθετήσουν οἱ πολῖτες του οἰκουμενικοῦ κράτους.

Συγκεκριμένα ο Αλέξανδρος θεωροῦσε τον εαυτὸ του ἠγέτη σταλμένο ἀπὸ τον θεὸ προτάσσοντας ἐστὶ το μεγαλεῖο της ἀποστολῆς του, ἀλλὰ και «διαλλακτῆς τῶν ὄλων», δηλαδή ικανὸ να συμφιλίῳσει ὅλους τους ανθρώπους, υπερβαίνοντας τις συμβουλές του δασκάλου του Αριστοτέλη, ἀντιμετωπίζοντας ὅλα τὰ ἔθνη ἰσότιμα και ἰσάζια και προσπαθώντας να συγκεράσει τις πολιτισμικῆς, πολιτικῆς, θρησκευτικῆς και κοινωνικῆς ἰδιαιτερότητες τους. Ο Αλέξανδρος, ἐπομένως, παρουσιάζεται ἀποφασισμένος να οἰκοδομήσει την κυριαρχία του ἀποφεύγοντας τις ἀντιπαλότητες και τις τιμωρίες και ἀκολουθώντας πολιτικὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ διακρίσεις.

Προκειμένου να ἐπεκτείνει και να σταθεροποιήσει την κυριαρχία του χρησιμοποίησε ὄχι μόνον τον λόγο ἀλλὰ και τη βία («βιαζόμενος τοῖς ὅπλοις οὓς μὴ συνῆγε τῷ λόγῳ»). Ο λόγος, δηλαδή τὰ ἐπιχειρήματα, ὡς τρόπος πειθοῦς μῶρε να μην ἀρκεί, καθὼς δεν ἦταν δυνατόν ὄλοι να

μπορούν να συμμεριστούν το προσωπικό του όραμα για τη συμμετοχή σε μια παγκόσμια οικουμένη. Επομένως, η χρήση βίας κρίνεται απαραίτητη, κυρίως όταν αφορά ένα τόσο σπουδαίο εγχείρημα.

Με την παρομοίωση «ὡσπερ ἐν κρατῆρι» ο Πλούταρχος με εύληπτο και παραστατικό τρόπο επιδιώκει να αποτυπώσει αυτό το κράμα πολιτισμών, οι οποίοι είναι απαλλαγμένοι από κάθε δογματισμό και μισαλλοδοξία και διαπνέονται από αγάπη, συναδέλφωση και αξίες όπως αυτή της ανεκτικότητας και του σεβασμού στο διαφορετικό. Νέες αντιλήψεις αναδύονται στο νέο οικουμενικό κράτος τις οποίες οι πολίτες οφείλουν να υιοθετήσουν. Σημαντικότερη από αυτές είναι η πίστη στη νέα οικουμένη που αντικαθιστά την πίστη στην πατρίδα. Η αγάπη προς την πατρίδα συνεχίζει να θεωρείται βασικό καθήκον, ωστόσο ήδη οι Κυνικοί επαναπροσδιορίζουν τη σημασία του όρου. Καθώς το άτομο δεν προσδέεται ούτε περιορίζεται στην πόλη και τον τόπο του, ο όρος διευρύνεται, για να συμπεριλάβει ολόκληρο τον κόσμο. Η αντίληψη ότι υπάρχει ουσιαστική και φυσική σύνδεση του καθενός με την ανθρωπότητα, η προτεραιότητα της ανθρώπινης ιδιότητας, είναι η βάση του στωικού κοσμοπολιτισμού. Ο Αλέξανδρος παρουσιάζεται εδώ σαν να έχει σχεδιάσει και να εφαρμόζει ένα πρόγραμμα πολιτισμικής ομογενοποίησης. Πάντως ο νέος ελληνιστικός κόσμος που προέκυψε από την εκστρατεία του Αλέξανδρου ανέδειξε καινούργιες ιδέες, που υπονόμισαν τις αξίες των πόλεων –κρατών. Και στο ηθικό – πολιτικό επίπεδο, η ηθική του δασκάλου του Αλέξανδρου, του Αριστοτέλη αντιστοιχούσε στη μικρή κλίμακα μιας πόλης και όχι στην αναδυόμενη οικουμένη.

B2.

Τα δύο συγκρινόμενα αποσπάσματα αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα της αρχαίας Στοάς και της Νέας Στοάς, με εκπροσώπους τον ιδρυτή του Στωικισμού Ζήνωνα και τον Ρωμαίο Αυτοκράτορα Μάρκο Αυρήλιο αντίστοιχα.

Στο κείμενο αναφοράς “Περί Αλεξάνδρου τύχης και αρετής”, ο Πλούταρχος συσχετίζει την πολιτική του Μ. Αλέξανδρου με την ιδέα του κοσμοπολιτισμού, και ειδικότερα με την ουτοπική πολιτεία που οραματίστηκε ένας από τους θεμελιωτές του στωικισμού, ο Ζήνων ο Κιτιεύς. Στην «Πολιτεία» του Ζήνωνα περιγράφεται μία κοινωνία θεμελιωμένη στην ισότητα, με απώτερο σκοπό την επίτευξη του συλλογικού αγαθού, που εκπορεύεται από ένα κοινό τρόπο ζωής. Ο Πλούταρχος θέτει ως κυρίαρχο σκοπό της Πολιτείας να μην θεωρούν οι άνθρωποι τους εαυτούς τους ως κατοίκους ξεχωριστών πόλεων ή δήμων, οι οποίοι ακολουθούν τους ιδιαίτερους κανόνες δικαίου που έχουν θεσπιστεί σε καθεμία πόλη ή σε κάθε δήμο χωριστά, αλλά να νιώθουν όλους τους συνανθρώπους τους ως συνδημότες και συμπολίτες· να υπάρχει ένας ενιαίος τρόπος οργάνωσης της πολιτείας με ένα κοινό νόμο, το φυσικό· να επικρατεί ένας κοινός τρόπος ζωής, δηλαδή με αξίες, ήθη, έθιμα κοινά για όλους και να υπάρχει μία ενιαία τάξη, δηλαδή ένας κοινός τρόπος οργάνωσης ως αποτέλεσμα ενός κοινού νόμου εξασφαλίζοντας την ευνομία, την αρμονία και την ομόνοια μεταξύ των ανθρώπων. («ἵνα μὴ κατὰ πόλεις μηδὲ δήμους οἰκῶμεν ἰδίους ἕκαστοι διωρισμένοι δικαίοις, ἀλλὰ πάντας ἀνθρώπους ἡγώμεθα δημότας καὶ πολίτας, εἷς δὲ βίος ἢ καὶ κόσμος»). Η ευνομία αποτελούσε μόνιμο αίτημα στη θεωρία και την πρακτική της ελληνικής

αρχαιότητας. Ένας από τους υποστηρικτές της δημοκρατίας, ο λεγόμενος “Ανώνυμος του Ιαμβλίου” συνοψίζει τα πλεονεκτήματά της, αξιολογώντας την ως «ό,τι καλύτερο για το σύνολο και για το άτομο». Στους Στωικούς, ο νόμος είναι ουσιαστικό στοιχείο της πόλης, που ορίζεται ως ένα «πλήθος ανθρώπων που διοικούνται από τον νόμο», τον φυσικό νόμο που ισχύει για όλα τα πράγματα. Ο ηγέτης αυτής της κοσμοπόλης πρέπει να γνωρίζει τα αγαθά και τα κακά, να κατέχει το κύριο πολιτικό αγαθό, την αρετή, και να αναλαμβάνει πολλαπλούς ρόλους (κυβερνήτης, δικαστικός, παιδαγωγός κ.ά.), ώστε να διασφαλιστεί η ευνομία. Για τον Ζήνωνα, λοιπόν, η πηγή της ηθικής τάξης στην Πολιτεία των σοφών δεν είναι πλέον το θετό δίκαιο και οι επιμέρους συμβάσεις, αλλά ο νόμος της φύσεως που αποτελεί και τον μοναδικό νόμο που υποχρεώνει σε υπακοή. Έτσι, υπογραμμίζεται ο ενιαίος χαρακτήρας της κοσμικής πόλης όπου συνυπάρχουν όλοι οι άνθρωποι, διοικούμενη από το θεϊκό κοινό νόμο, το Λόγο.

Η στωική ουτοπία δεν είναι παρά μία έλλογη συμβιωτική κοινότητα όλων των ανθρώπων, μία ιδανική παγκόσμια αυτοκρατορία, καθώς θα περιέκλειε όλα τα μέρη του κόσμου και θα περιελάμβανε όλους τους ανθρώπους, χωρίς να υφίστανται φυλετικές, θρησκευτικές, νομικές, πολιτικές και πολιτισμικές διακρίσεις μεταξύ τους. Ακόμη, δεν θα υπήρχε η διάκριση των πολιτών της πόλης σε ελεύθερους και δούλους, επειδή η κοινωνία της θα ήταν ενιαία. Αυτό που θα ένωνε τους ανθρώπους δεν θα ήταν ο εξαναγκασμός των ανθρώπινων νόμων, αλλά η δική τους εκούσια συναίνεση.

Πρέπει, όμως, να διευκρινιστεί ότι αυτή η κοσμική αυτοκρατορία δεν νοείται ως πολιτική δύναμη, αλλά κυρίως ως πνευματική ενότητα γνώσης και βούλησης, η οποία περιοριζόταν εκ των πραγμάτων μόνο στους σοφούς. Πρόκειται ουσιαστικά για μία κοινότητα σοφών και ενάρετων ανθρώπων, στην οποία καθένας –χάρη στην ηθική προσωπικότητά του– θα ενεργεί σύμφωνα με την αρετή τόσο στον ιδιωτικό βίο του (στις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους) όσο και στον δημόσιο (στη δράση του ως πολίτης).

Συμπερασματικά, μέσω της ιδέας του κοσμοπολιτισμού, οι άνθρωποι αντιμετωπίζονται ως πολίτες του κόσμου, καθώς ξεφεύγουν από τα στενά όρια της πόλης τους. Όλοι οι άνθρωποι θεωρούνται συμπολίτες και συνδημότες ενός κοινού πολιτικού και κοινωνικού βίου σε έναν ενιαίο κόσμο. Κατά τον Ζήνωνα, αν η Πολιτεία του αποτελέσει πρότυπο για όλους τους ανθρώπους, τότε την ανθρωπότητα θα διέπουν αρχές που θα την ενώνουν πνευματικά και πολιτικά, ώστε η οικουμένη να θεωρείται μία και αδιαίρετη πόλη (κοσμόπολη).

Η παρομοίωση «ώσπερ αγέλης συννόμου νόμῳ κοινῷ συντρεφόμενης», αισθητοποιεί την άποψη του φιλοσόφου για το καθεστώς ευνομίας, όπου οι άνθρωποι παρομοιάζονται με αγέλη που ζει, δρα, ικανοποιεί τις ανάγκες της και επιδιώκει το αγαθόν κάτω από ένα οικουμενικό σύστημα κανόνων.

Στο παράλληλο κείμενο που αποτελεί απόσπασμα από “Τα εις εαυτόν” του Μάρκου Αυρήλιου απηχούνται αντίστοιχες απόψεις των βασικών αρχών της Στωικής φιλοσοφίας του Ζήνωνα. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας δίνει ως απάντηση στην ανασφάλεια του ανθρώπου της ελληνοιστικής εποχής τη στροφή στον εαυτό του, προκειμένου κανείς να ψάξει και να βρει ό,τι χρειάζεται. Προτρέπει τον αποδέκτη του λόγου του να αντιληφθεί τον εαυτό του ως οργανικό μέρος του συνόλου, που υπακούει στους κοινούς φυσικούς νόμους που ταυτίζονται με τον ορθό λόγο. αποδέχεται την αναγκαιότητα του να υπακούει το Σύμπαν σε «φυσικούς νόμους», οι οποίοι,

επειδή είναι «κοινό γνώρισμα όλων των φύσεων», εξασφαλίζουν την αρμονική ζωή και το κοινωνικό συμφέρον («που υπακούει σε φυσικούς νόμους»). Αξιοσημείωτο, ότι παρουσιάζει αναλυτικότερα τα οφέλη του φυσικού και κοινού για όλους νόμου, επειδή αυτός δεν εμπεριέχει τίποτα ενάντια στο συμφέρον του ανθρώπου ως μονάδας και συνόλου. Ταυτόχρονα, η προτροπή του είναι ο καθένας να νιώθει ότι είναι μέρος ενός συνόλου με το οποίο έχει συγγένεια και κοινούς στόχους, και ως εκ τούτου, δεν είναι δυνατόν να επιλέξει κάτι αντίθετο στο συμφέρον του εαυτού του και του συνόλου.

Τα δύο αποσπάσματα αποτελούν χαρακτηριστικά δείγματα της στωικής φιλοσοφίας και των βασικών αρχών από τις οποίες αυτή διέπεται. Συνεπώς, σύμφωνα και με τα δύο κείμενα, όλοι είμαστε μέρος ενός συνόλου που υπακούμε σε έναν νόμο, τον φυσικό και συνδεόμαστε με δεσμούς συγγένειας μέσα στην κοινωνία, προτάσσοντας το κοινωνικό συμφέρον. Η ευδαιμονία εξαρτάται από όλους τους ανθρώπους μέσω της πραγμάτωσης της ενάρετης ζωής που υποδεικνύεται από τη λογική που υπάρχει σε κάθε άνθρωπο, αφού το όμολογουμένως τῷ λόγῳ ζῆν, ισοδυναμεί με το όμολογουμένως τῆ φύσει ζῆν που υπαγορεύει τι πρέπει να πράξει κανείς για να καταστεί ευτυχισμένος.

B3.

- α) ένταση
- β) προαιρετική
- γ) κράση
- δ) πληθυσμού
- ε) χρήσης

B4

- 1. → γ
- 2. → α
- 3. → β
- 4. → α
- 5. → α

Γ1.

Οι αρχηγοί στην Σάμο και ιδιαίτερα ο Θρασύβουλος, ο οποίος είχε πάντα την ίδια γνώμη, αφού μετέβαλε την πολιτική κατάσταση, ώστε ν' ανακληθεί ο Αλκιβιάδης από την εξορία, και έπεισε τελικά το πλήθος των στρατιωτών, κάνοντας συνέλευση, αποφάσισαν οι ίδιοι να τον ανακαλέσουν και να του δώσουν αμνηστία, αφού έπλευσε μέχρι τον Τισσαφέρνη, έφερε πίσω στην Σάμο τον Αλκιβιάδη, έχοντας την πεποίθηση ότι η μόνη σωτηρία ήταν αν απομακρύνουν τον Τισσαφέρνη από τους Πελοποννησίους και τον πάρουν με το μέρος τους.

Γ2.

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα από το έργο του Θουκυδίδη περιγράφεται η επιστροφή του εξόριστου Αλκιβιάδη στη Σάμο αφού πρώτα παραχωρήθηκε σε αυτόν αμνηστία, με την ελπίδα να απομακρύνει τον Τισσαφέρνη από τους Πελοποννησίους και να τον φέρει με το μέρος των Αθηναίων («ψηφισαμένων αὐτῶν ...ἀπό Πελοποννησίων»). Ο Αλκιβιάδης κατά τη διάρκεια της συνέλευσης εξέφρασε τα παράπονα του για την εξορία στην οποία τον είχαν υποβάλει, παράλληλα αναφέρθηκε στην πολιτική κατάσταση υπερβάλλοντας για την μεγάλη επιρροή που μπορούσε να ασκήσει στον Τισσαφέρνη. Με αυτό τον τρόπο λοιπόν, επιδίωξε αρχικά να φοβίσει τους ολιγαρχικούς στην Αθήνα προκειμένου να διαλυθούν οι ολιγαρχικές οργανώσεις (« ἵνα οἱ τε οἴκοιδιαλυθεῖεν»). Ταυτόχρονα η κίνηση του αυτή θα ενίσχυε το κύρος του στους στρατιώτες που βρίσκονταν στη Σάμο, εμπυχώνοντας τους («καί οἱ ἐν τῇ Σάμῳθαρσοῖεν»). Τέλος, ήθελε να καλλιεργήσει αμφιβολίες και να στερήσει από τους εχθρούς κάθε ελπίδα, αποθαρρύνοντας τους με αυτόν τον τρόπο («οἱ τε πολέμιοι....ἐκπίπτοιεν»).

Γ3.α

πλήθος : πλήθει(ν)

ιδίαν : ιδιαιτέραν/ιδιωτέραν

πολλά : πλεῖστα

ἑαυτοῦ : ὑμᾶς αὐτάς

ὑπαρχουσῶν : ὑπαρχόντων

ἐλπίδων : ἐλπίδι

Γ3.β

ἔπεισε: πέπεικε

ψηφισαμένων: ἐψηφισμένων

πλεύσας: πεπλευκῶς

κατήγεν: καταγήοχε/κατήχε

Γ4.α.

τά πράγματα: Αντικείμενο στο ρήμα "μετέστησε"

ἄδειαν: Αντικείμενο ἄμεσο στη μετοχή "ψηφισαμένων"

ὡς τόν Τισσαφέρνην: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός κίνησης (κατεύθυνσης) σε πρόσωπο στη μετοχή "πλεύσας"

ἐκκλησίας: Υποκείμενο στη χρονική μετοχή "γενομένης" (γενική απόλυτη)

τῶν μελλόντων: Ουσιαστικοποιημένη επιθετική μετοχή, ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός ως γενική αντικειμενική στο "ἐλπίδος"

οἴκοι: Επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο και προσδιορίζει τη μετοχή "οἱ ἔχοντες"

τῷ Τισσαφέρνει: Ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο "οἱ πολέμιοι", ή αντικείμενο στο ρήμα διαβάλλοιτο.

Γ4.β.

πλεύσας: επιρρηματική χρονική μετοχή, ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα "κατήγεν", δηλώνει το προτερόχρονο

Ανάλυση: η μετοχή αναλύεται σε δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση, που δηλώνει το προτερόχρονο: **ἐπεὶ (Θρασύβουλος) ἔπλευσε**

Επιμέλεια: Σούλα Δράκου, Ντία Χινέλη

Ευχόμαστε καλά αποτελέσματα!